

Reinat TOSCANO

DICZIONARI de LENGHA D'ÒC
D'après lo dialècte niçard

AVERTIMENT

Au mes de mai dau 1999, que venii tot just d'acabar lo mieu roman *DARRIER LA NUÈCH*, mi diguèri qu'un dictionari niçard èra la seguida logica de la mieu *GRAMÀTICA NIÇARDA*: un autís necessari per far vèire tota la riquesa de la lenga e, dins lo meme temps la sieu parentèla m'ai autres dialèctes d'òc.

E vaquí lo fais cargat sus l'esquina... Ma un fais ben troup peant, de segur, per la mieu modèsta persona... Dau rèsta, m'èra clar qu'un dictionari non pòu èstre l'òbra d'una persona soleta, que degun pòu aver la pretencion de possedir la lenga dins la sieu totalitat. Alora demandèri d'ajuda ai occitanistas de Niça, per temptar de recampar toti li boani volontats à l'entorn d'aqueu projècte.

Comencèri vertadierament lo mieu pretzfach à l'auton dau 2003 quora, respondent generosament à la mieu crida, mi venguèt ajudar l'amic Reinat MATALÒT, que mi donèt pi dau sieu temps per tornar lièger à mesura lo mieu trabalh e ajustar un rup de mòts e de sinonimes. Urosament que lu mejans modèrnes de comunicacion perméton de trabalhar ensèm en restant luènh un de l'autre!

Quora avèm poscut, si siam estacats à eliminar lu italianismes e lu gallicismes, sovent nombrós dins lo parlar corrent coma dins lu dictionaris publicats fins aquí: cada còup que la lenga a un tèrme autentic, lo noastre dever es de lo remetre en onor. Pura, nos a caugut èstre realistas: li a d'italianismes e de gallicismes que lo niçard n'a pilhat possession d'una maniera tant foarta qu'aüra fan partida de la realitat dau parlar e non si poàdon levar dau semenat per una simpla volontat umana.

Calia finda enriquir lo dictionari de mòts modèrnes (que naturalament non èron dins lu dictionaris niçards mai ancians), eventualament de mòts d'autres dialèctes occitans que, se non son estrechament niçards, son pron expressius per èstre emplegats (cau pas demembrar que lo títol complet qu'avèm chausit es: *Dictionari de Lengua d'Òc d'après lo dialècte niçard*, e pas solament *Dictionari Niçard*).

Aüra, après tant d'oras e d'oras (que fin finala fan d'annadas que pàsson sensa que t'en avises...), après tant de moments d'intimitats mé la lenga noastra, passats à cercar lu mòts, à lu classificar e à lu definir, si pòu enfin presentar lo resultat: siam fièrs d'èstre arribats fins aquí. Qu'aquò sigue la noastra pèira – una de mai – à la maion dei noastres antenats e dei noastres felens.

Que lo noastre trabalh sigue acabat? Aquò non, perqué sabèm pron qu'un dictionari es pas jamai acabat: si deu totjorn enriquir de mòts noveus, créisser m'au temps (ò alora vòu dire que la lenga es moarta...).

DICCIONARI DE LENGA D'ÒC d'après lo parlar niçard

E cau finda dire qu'un diccionari non pòu èstre complet, perqué, en despièch de tota l'atencion que li es portada, li a totjorn de mòts qu'an escapat ai autors, de mòts que non conóisson, de mòts que..., d'autres mòts que...

Finda, cadun deurà legir lo present diccionari embé tota la sieu indulgença e m'un papier per li notar li mancanças e li decas que lu autors si faran un plaser (aí, aí!) de n'en tenir còmpte dins una edicion futura. Ma lu saute-mi-davant que vorrion solament criticar, aquelu que sàbon pas ren faire d'autre que criticar, aquelu arlèris porran passar lo sieu camin, ben au larg...

R.T. (data)

ABREVIACIONS

abr.	abreviacion.	defect.	defectiu.
absol.	absoludament.	dem.	demonstratiu.
abstr.	abstrach.	der.	derivat(s).
acost.	acostica.	didact.	didactica.
adj.	adjectiu. (qualificatiu se non es precisat).	dim.	diminutiu.
admin.	administracion.	dr.	drech.
adv.	advèrbi, adverbial.	ecol.	ecologia.
aeron.	aeronautica.	econ.	economia.
agric.	agricultura.	electr.	electricitat.
alp.	alpinisme.	electron.	electronica.
anat.	anatomia.	ellipt.	el·liptic.
anc.	ancianament.	entom.	entomologia.
angl.	anglicisme.	equit.	equitacion.
antifr.	antifrasa.	espec.	especialament.
Antiqu.	Antiquitat.	espeleol.	espeleologia.
anton.	antonomasia.	estamp.	estamparia.
antrop.	antropologia.	etol.	etologia.
ar.	arabe.	eufem.	eufemisme.
arald.	araldica.	ex.	exemple.
arbor.	arboricultura.	excl.	exclamacion.
arg.	argòt.	ext.	extension.
arm.	armament.	fam.	familièr.
arqueol.	arqueologia.	farm.	farmacia.
arquit.	arquitectura.	feud.	feudalitat.
artilh.	artilharia.	filos.	filosofia.
astron.	astronomia.	fin.	finança.
astronaut.	astronautica.	fis.	fisica.
autom.	automobila.	fisc.	fiscal.
b.-a.	Bèi-Arts.	fisiol.	fisiologia.
bast.	bastiment.	fon.	fonetica.
bioquim.	bioquimia.	fortif.	fortificacions.
biol.	biologia.	fot.	fotografia.
bioquim.	bioquimia.	fr.	francés.
bis.	bisantin.	gal.	gallicisme.
bot.	botanica.	gener.	generalament.
brod.	brodaria.	genet.	genetica.
catol.	catolic.	geog.	geografia.
can.	canonic.	geol.	geologia.
cap.	capitala.	geom.	geometria.
c. de f.	camin de fèrre.	geomorf.	geomorfologia.
cf.	vèire.	gr.	grèc.
cín.	cínema.	gram.	gramàtica.
cir.	cirurgia.	grav.	gravadura.
com.	comèrci.	idraul.	idraulica.
comptab.	comptabilitat.	impers.	impersonal.
conj.	conjoncion.	ind.	indirecte.
constr.	construccion.	indef.	indefinit.
contemp.	contemporan.	indic.	indicatiu.
contr.	contrari.	inf.	infinitiu.
cord.	cordura.	inform.	informatica.
coregr.	coregrafia.	interj.	interjeccion.
corr.	correntament.		
crist.	cristian.		

DICIONARI DE LENGA D'ÒC d'après lo parlar niçard

intern.	internacional.	partic.	particulier.
intr.	intransitiu.	patol.	patologia.
inv.	invariable.	pedol.	pedologia.
iron.	ironic.	pej.	pejoratiu.
ist.	istòria.	pers.	personal.
istol.	istologia.	poet.	poetic.
it.	italian.	polit.	politica.
		pop.	populari.
J.-C.	Jèsus-Crist.	pr.	pronominal.
just.	justícia.	preïst.	preïstòria.
		prep.	preposicion.
lat.	latin.	pres.	present.
leng.	linguistica.	pron.	pronom.
lengad.	lengadocian.	psican.	psicanalisi.
lit.	literari.	psicol.	psicologia.
liter.	literatura.	psicopat.	psicopatologia.
liturg.	liturgia.	psiqu.	psiquiatria.
loc.	locucion.	publ.	public.
log.	logica.		
loc. conj.	locucion conjontiva.	quim.	quimia.
log.	logica.	quir.	quirurgia.
lomb.	lombard.		
long.	longuessa.	radiol.	radiologia.
		rel.	relatiu.
m.	masculin.	relig.	religion.
maç.	maçonaria.	ret.	retorica.
mar.	marina.	rom.	roman.
mat.	matematicas.		
max.	maximal.	s.	siècle.
mecan.	mecanica.	sc.	sciènça.
med.	medecina.	silv.	silvicultura.
mediev.	medieval.	simb.	simbòle.
metall.	metallurgia.	sin.	sinonime.
meteor.	meteorologia.	sing.	singulier.
metr.	metrica.	sociol.	sociologia.
mil.	militari.	subj.	subjontiu.
miner.	mineralogia.		
mit.	mitologia.	tecn.	tecnica.
mod.	modèrne.	tecnol.	tecnologia.
mús.	música.	telecom.	telecomunicacions.
		telev.	television.
n.	nom.	tip.	tipografia.
neol.	neologisme.	trans.	transitiu.
neur.	neurologia.	trav.	travallh.
neuroanat.	neuroanatomia.	triv.	trivial.
n.f.	nom femenin.	tv	television.
n.m.	nom masculin.		
nucl.	nucleari.	v.	vèrbo.
num.	numeral.	var.	varianta.
numism.	numismatica.	vi.	vèrbo intransitiu.
		v.pr.	vèrbo pronominal.
ocean.	oceanografia.	vt.	vèrbo transitiu.
onomat.	onomatopea.	vulg.	vulgari.
op.	oposicion.		
opt.	optica.	zool.	zoologia.
org.	organica.		

GRAFIA MISTRALENCA /GRAFIA CLASSICA

Coma passar de la grafia mistralenca à la grafia classica e inversament? Vaquí un tableau dei diferenças, per poder cercar dins aquesto diccionari en grafia classica un mòt que conoissètz unicament en grafia mistralenca...

GRAFIA MISTRALENCA		GRAFIA CLASSICA	
1.	OU amorous	O/Ó amorós	
2.	O tonic escola	Ò escòla	
3.	<u>Conjugasons:</u> -N (pers.4) sian, avèn, parlan, etc. -S (pers.5) sias, avès, parlàs, etc.	-M siam, avèm, parlam -TZ siatz, avètz, parlatz	
4.	<u>Infinitius:</u> parlà finì venì naisse	parlar finir venir nàisser	
5.	GN mountagna signe	NH montanha GN signe (GN etimologic, pas palatalisat dintre toi lu dialèctes occitans) Ma - NH final es prononçat coma - N . (luèn (mistr) / luènh)	
6.	a) <u>Plural dei noms:</u> lu ome b) <u>Plural dei adjectius:</u> masculin: grand feminin: grandi	lu òmes grands grandi	
7.	<u>L banhat:</u> palha familha	palha familha	Cf. en catalan e en castillan LL , en francés ILL , en italian GLI .
8.	OUÒ, OUA pouòrta	poarta	
9.	<u>H intervocalic:</u> couherent ahùra véhi dìhi	coerent (coèrent) aüra veï dii	
10.	<u>Letras etimologiqui:</u> pas las	pas (pas de la marcha e negacion) patz (≠ guèrra) las (fatigat) laç (ligam) latz (costat)	

SIGNES CONVENCIONALS

La prononciacion figurada non es donada sistematicament, ma solament quora avèm pensat que la prononciacion posquesse presentar un problema. Lu legèires dau present *Diccionari* non seran toi d'especialistas de la fonetica. Alora, quora avèm donat aquela prononciacion figurada, avèm causit d'utilisar unicament quaucu signes simples, aisats de capir, que son aquelu de la fonetica internacionala que si tròvon dins toi lu diccionaris recents.

L'accent tonic es marcat segond la convencion internacionala, es à dire embé l'apostrofe davant la sillaba accentuada: [fi'ni] indica que l'accent es plaçat sobre lo *I* final.

[tʃ] representa lo son de l'italian *CI* dins *CIAO*, ò dau francés *TCH* dins *ATCHOUM*.

[e] representa lo son barrat (*É* francés).

[ɛ] representa lo son dubèrt (*Ê* francés)

[dʒ] representa lo son dau *J* de l'anglés *JOHN*, ò lo *GI* de l'italian *GIÀ*.

[g] representa lo son de l'italian *GH* dins *GHIRO*, ò encara lo son dau francés *GU*.

[j] representa lo son dau *Y* francés dins *YEUX*, *YOYO*.

[k] representa lo son de l'italian *CH* (*CHE*, *CHI*), ò encara dau francés *QU*.

[ŋ] representa lo *M* nasalizat.

[ɲ] representa lo son de *GN* dintre l'italian *MONTAGNA* e lo francés *MONTAGNE* ò de l'espanhòu *Ñ*.

[ɲ] representa lo *N* nasalizat.

[o] representa lo *O* barrat.

[ɔ] representa lo *O* dubèrt.

[s] representa lo son dau grope *SS* (francés ò italian).

[u] representa lo son dau francés *OU*, ò encara de l'italian *U*.

[y] representa lo son dau *U* francés.

[w] representa lo son dau *W* anglés dins *WAR*, *NOW*.

[ʎ] representa lo son dau *U* dins lo francés *LUI*.

[z] representa lo son dau francés *Z* ò encara dau *S* intervocalic en francés (*ROSE*, *CASE*).

Devèm finda donar [œ], que representa lo son de *EU* dins lo francés *PEUR*; es pas un son tipicament occitan: ma pòu èstre una evolucion populària de [ʎɛ]. Parallelament, *UE* en posicion atòna pòu passar de [ʎɛ] à [ø] (qu'es lo son de *EU* francés dintre *FEU*); exemple: *VUETANTA* = [vø'taŋta].

ELEMENTS DE FONETICA NIÇARDA

I - SISTEMA VOCALIC

1. **A**
- Lo -**A** atòne final es totjorn [a] en niçard costier: **taula** = [ˈtawla]
 - La finala atòna -**IA** es realisada en [ja]:
bèstia = [ˈbɛstja]
gàbia = [ˈgabja]
 - S'amudisse davant un mòt que comença m'una vocala :
una amiga inglesa = [ynamigiŋˈgleza]
 - Lo **A** tonic es notat m'un accent greu en defoara de l'accentuacion normala:
Itàlia = [Iˈtalja]
ràbia = [ˈrabja]
 - Lo **Á** m'un accent agut si di [ɔ], dins lu mòts coma **paur**, **Cáurs**.
2. **E**
- È** representa totjorn [ɛ] dubèrt tonic:
fèsta = [ˈfɛsta]
èron = [ˈɛru(ŋ)]
 - E** representa [e] barrat (sarrat), que pòu èstre escrich m'un accent agut en posicion tonica, en cas de necessitat (s'es en defoara de l'accentuacion normala):
marselhés = [marseˈjes]
- E** pòu èstre dubèrt en sillaba barrada (que si finisse m'una consonanta); ma dins l'amira d'una accentuacion minimala la dubertura a pas besonh d'èstre notada:
per, ren, rende, verdura, rendut.
- Lo **E** que si di [ɛ] en defoara de la sillaba tonica non pòu portar un accent, vist que, dins la grafia classica, una vocala atòna non pòu portar d'accent escrich. Ma dins un mòt compauat, s'un element a un [ɛ] tonic, consèrva lo sieu accent, meme s'es plus l'accent principal.
3. **I** es totjorn [i] entre doi consonantas: **finir** = [fiˈni]. M'una altra vocala, pòu èstre [i] en iatus:
roïna = [ruˈina]
tria = [trˈia]
- ò [j] :
- vièlh** = [ˈvjɛj]
trobaire = [truˈbajre]
- S'es tonic en defoara de l'accentuacion normala, s'escriu m'un accent:
país = [paˈis]
precís = [preˈsis]
(l'accent non pòu èstre autrament que agut, vist que **I** es una vocala barrada)
4. **O**
- O** representa [u]
lo jorn = [lu ˈdʒu]

DICCIONARI DE LENGA D'ÒC d'après lo parlar niçard

En posicion tonica en defoara de l'accentuacion normala, poarta un accent agut: **amorós**
= [amu'rus]

- b. Ò es tonic e dubèrt:¹
escòla = [es'kɔla]
badòla = [ba'dɔla]

Ma si farà la mema remarca que per [ɛ] dintre lu mòts compauats.

5. U a. U solet es [y], que sigue tonic ò non:
mesura = [me'zyra]
durar = [dy'ra]

En defoara de l'accentuacion normala, poarta un accent agut:
música = [ˈmyzika]
processús = [pruse'sys]

Poarta un tremà en iatus:

aüra = [a'yra]

(que cau pas confondre embé **aura**, que la sieu prononciacion es [ˈawra]).

Si pòu finda trobar lo tremà sus lo U per indicar qu'un U abitualament pas prononciat lo deu èstre:

ambigüitat = [amɔbigwi'ta]

(ma si pòu finda escriure simplament **ambiguitat**)

- b. U devèn [ʎ] davant E, È:
fuèc = [fʎɛk]

e [w] après una vocala accentuada dins **AU**, **EU**, **IU**, **OU**, **ÒU**, **UU**:
paure = [ˈpawre].

LU DIFTÒNGS:

- a. Lo niçard a une tièra de diftòngs dichs «foarts» (accentuats sus la promiera vocala):

AI ([aj]): **caire** ([ˈkajre]), **faire** ([ˈfajre]).

ÈI ([ɛj]): **vèire** ([ˈvɛjre]), **bèi** ([ˈbɛj])

ÒI ([ɔj]): **gòi** ([ˈgòj])

OI ([uj]): **doi** ([ˈduj]), **conóisser** ([ku'nujse])

AU ([aw]): **autre** ([ˈawtre]), **mau** ([ˈmaw])²

EU ([ew]) : **leu** ([ˈlew]), **soleu** ([su'lew])³

¹ Ò si pòu durbir en [wɔ]/[wa] dintre d'unu mòts. Ansin coma lu occitanistas niçards dau C.C.O. – País Niçard (Centre Cultural Occitan), avèm fach la chausida de **OA** per notar la diftongason: Ò marcarà doncas unicament lo son [ɔ] tonic.

² Lo **A** si pòu barrar en [o]: **dau** = [ˈdow].

³ La barradura dan **E** tende à faire disparéisser lo [ew] que si pòu audir en niçard coma en d'autres dialèctes: [ˈlew], [su'lew].

IU ([iw]): **agradu** ([agra'diw])⁴

ÒU ([ɔw]): **pòu** ([pɔw]), **còup** ([kɔw]), **tròup** ([trɔw]) .

UU ([yw]): **muu** ([myw]), **cuu** ([kyw]).⁵

b. Li a finda lu diftòngs «debles» (ò «faus»), qu'an l'accent sus la segonda vocala:

OA ([wa]): **Joan** ([dʒwan]).

([wɔ] / [wa]): **soani** ([swɔni] / [swani]) .

(vèire cen qu'es dich plus aut per **Ò**).

IA ([ja]): **viatge** ([vjadʒe]).

IE ([je]): **nespolier** ([nespu'lje]).

IÈ ([jɛ]): **sièrve** ([sjɛrve]) , **ièr** ([jɛr]) .

IÒ ([jɔ]): **fiòla** ([fjɔla]).

UÈ ([ʉɛ]): **cuèrbe** ([kʉɛrbe]).⁶

UI / **ÛI** ([ʉi]): **lengüista** / **lenguista** ([lɛŋ'gʉista]).

c. En defoara de l'accent (diftòngs dichs «atònes»), avèm:

AI ([aj]): **domaisèla** ([dumaj'zɛla]).

IA ([ja]): **gàbia** ([gabja]), **viatjar** ([vja'dʒa]).

OU ([ow]): **enviroutar** ([ɛŋvirow'ta]).

[ow] pòu èstre finda la prononciacion d'autri formas grafiqui, rendudi obligatòri per une rason etimologica:

obtenir = [owte'ni]

doctor = [dow'tur]

LU TRIFTÒNGS:

Lu diftòngs foarts, combinats m'una mièjaconsonanta ([j], [ʉ], [w]), fòrmon de triftòngs:

IAU ([jaw]): **diau** ([djaw]) .

IÈI ([jɛj]): **sièis** ([sjɛj]) .

(la prononciacion [j] de **LH** dona lo meme triftòng dins **vièlh**: [vjej])

IEU ([jew]): **ieu** ([jew])⁷

IÒU ([jɔw]): **faiòu** ([fa'jɔw]).

UÈI ([ʉɛj]) : **cuèissa** ([kʉɛjsa]). (Vèire la nòta à [ʉɛ])

OAI ([waj]): **goai** ([gwaj]).

⁴ [iw] pòu finda venir de [jɛw] que si simplifica: ensin, **mieu** = [mjɛw] / [miw], **siéu** = [sjɛw] / [siu], la forma [iw] estent mai correnta dins la lenga parlada (au contrari dau provençau rodanenc que confonde [iw] e [jɛw] en [jɛw] - d'aquí la notacion felibrenca **miéu**, **Diéu**, **viéure**, **agradiéu**, etc., per li formas que noterèm **mieu**, **Dieu**, **viure**, **agradu**).

⁵ Vau mai abandonar, per lo niçard, li formas **muòu**, **cuòu**, accentuadi sus lo **Ò** mentre l'accent niçard es sus lo **U**; **muòu** e **cuòu** son mai precisament [mjɔw] e [kjɔw]. Lu Gascons an adoptat **cuu** e **muu**.

⁶ Dins la lenga parlada, [ʉɛ] si pòu redurre à [œ] e [ʉɛj] à [œj]: **luènh** = [lœŋ], **cuèissa** = [kœjsa], **duèrmi** = [dœrmi].

⁷ Pronom personal, que si pòu finda redurre en [iɛw].

II - SISTEMA CONSONANTIC

Lo niçard emplega li consonantas següenti: B.C.D.F.G.H.J.L.M.N.P.Q.R.S.T.V.X.Z.⁸

1. **C** es [s] davant **E, I**, e [k] davant **A, O, U**. Per aver [s] davant **A, O, U**, cau metre una cedilha (**caça** = ([ˈkasa])). Per aver [k] davant **E, I**, cau escriure **QU** (**aqueu** = [aˈkew]). En finala, **Ç** es finda [s], quora l'etimologia demanda un **C**: **laç** [ˈlas] (dau latin *laqueus*), à costat de **latz** (latin *latus*) e **las** (latin *lassus*).

2. **D** a. **D** pòu èstre [t] en finala: **vèrd** = [ˈvɛrt], dont lo **D** es conservat per gardar l'unitat de la familha de mòts **vèrd, verdura, verdejar**, etc., **niçard**, femenin **niçarda**, etc.

La lenga parlada a tendença à ajónher un **E** de sostèn: [ˈvɛrte], [niˈsarte], ma vau mai evitar de lo faire.

b. **-D-** intervocalic pòst-tonic pòu tombar:
fea (de **fed**a), **blea** (de **bled**a), **coe** (de **coide**).

3. **F** es generalisat en plaça de **PH** etimologic: **farmacia, fotografia**.

4. **G** a. **G** es [dʒ] davant **E, I**: **image**⁹ ([iˈmadʒe]), e [g] davant **A, O, U**: **gaire** ([ˈgajre]). Per aver [g] davant **E, I**, cau **GU**: **guèrra** ([ˈgɛra]). Per aver [dʒ] davant **A, O, U**, cau emplegar lo **J**, e avèm doncas l'alternança **viatge** ([ˈvjadʒe]) / **viatjar** ([vjaˈdʒa]). Ma cau notar **GI** per [dʒ] davant **A, O, U**, s'es etimologic: **religion** ([reliˈdʒuɲ]).

b. **TG** davant **E, I**, ensin coma **J** e **TJ** dins toi lu cas, fan totjorn [dʒ]: **ajudar** ([adʒuˈda]), **jutjar** ([dʒyˈdʒa]), **vilatge** ([vilaˈdʒe]).

c. Conformament à l'usatge classic, s'emplega **G** en finala per [tʃ] quora podèm trovar per aquò una rason etimologica: ensin, avèm **mièg** (dau latin *medium*, e coerent embé lo femenin **mièja**), e **gaug** (latin *gaudium*) diferent de **gauch** (flor, dau latin *caltha*).

d. Lo **G** final etimologic pòu èstre conservat e si realisa en [k]: **larg** = [ˈlark] (la lenga parlada a finda aquí tendença à metre un **E** de sostèn: [ˈlarke], ma lo cau evitar). Au femenin, aqueu **G** torna pilhar la sieu prononciacion abituala: **larga** = [ˈlarga]. Autre exemple: **sang** ([ˈsaŋk]).

e. Lo grope **GN** si consèrva quora es etimologic: **sagnar** (dont **GN** permete finda de destriar **sagna** de la **sanha**). Aqueu grope si prononça [ɲ] en niçard (sensa l'assimilacion à [nn] que si conoisce en lengadocian ni lo passatge à [wn] que si tròva en provençau). Ma dins lu mòts sabents si simplifica en [n]: **agnostic** = [anusˈtik], **diagnostic** = [dʒanusˈtik].¹⁰

⁸ Lo **K**, lo **W**, coma la mièja-consonanta **Y**, son reservats ai abreviacions internacionals (**KG, KW, KM**) e per escriure de mòts estrangers (**yacht**, etc.) qu'an pas d'equivalent en niçard.

⁹ La forma **imatge** non a un fondament etimologic (latin *imago*). Nos avesina au catalan, ma nos aluènha dau castilhan **imagine** e de l'italian **immagine**.

¹⁰ Si pòu finda admetre la possibilitat de s'aprochar de mai de la prononciacion en retenent lo grope **GN** unicament per [n] e en notant **NH** toi lu [ɲ]. Si nòta alora, d'un caire, **sinhe** (e non **signe**), **manhetic** (e non **magnetic**) coma **anheu, montanha**, e, d'un autre caire, **agnostic, diagnostic**, etc. La generalisacion de **NH** a lu sieus aparaires (e, après tot, lu trobadors escrivon **denh(e)**) à costat de **digne** - dau latin *dignus* -, ò encara **senhalar** à costat de **signalar** - dau latin *signum*).

5. **H** s'emplega unicament dintre lu gropes **CH**, **LH**, **NH** (e li abreviacions internacionali coma **hm**, **ha**, etc.). Lu latinismes coma ***vehicul** son aüra abandonats per de formas mai simpli coma **veïcul(e)**, e lo **H** solet demòra solament en gascon, aspirat, en plaça dau **F** dei autres dialèctes:

la hèsta = **la festa**

arrehar = **refaire**

a. **CH** fa [tʃ]: **chaminèia** = [tʃami'neja].

b. **LH** fa [j]: **vièlh** = ['vjej], **palha** = ['paja].

Aqueu **LH** correspoande au "**L** banhat" que s'escrivi **-IL** en finala (**travail**) e **ILL** (**travailler**) dins lo mòt en francés, **GLI** en italian e **LL** en castilhan e en catalan. Dau rèsta, es estat repilhat en portugués.

c. **NH** fa [ɲ]: **banhar** = [ba'ɲa]. Correspoande au «**N** banhat» que s'escrivi **GN** en italian e en francés, **NY** en catalan, **Ñ** en castilhan. En finala, **NH** si simplifica en [ɲ]:

junh = ['dʒyɲ]

luènh = ['lʷɛɲ] / ['lœɲ]

besonh = [be'zuɲ]

(ma redevèn mai [ɲ] en lu derivats: **alunhar** = [aly'ɲa], **besonhós** = [bezu'ɲus] e avèm **banh** = ['baɲ]).

6. **J** fa totjorn [dʒ] (vèire **G**). Ma es de notar que li a de mòts que consèrvon lo sieu **J** etimologic davant **E** ò **I**: **Jèsus** (['dʒɛzy]).

7. **M** non s'aude lins lo grope **MN**: **condamnat** = [kuɲda'nat] e fa [ɲ] en finala:

fum = ['fyɲ]

8. **-N** final e en sillaba barrada si nasalisa:

vèn = ['vɛɲ]

salon = [sa'luɲ]

cantar = [kaɲ'ta]

S'amudisse dins la finala **-RN** :

jorn = ['dʒu]

ivèrn = [i'veɾ]

9. **-P** final es quora prononçat: **estròp** = [es'trɔp], quora amudit: **tròup** = ['trɔw], **còup** = ['kɔw].

11. Après **Q**, vèn totjorn un **U**. Sièrve per aver [k] davant **E** e **I**, en alternança mé **C**:

tocar ([tu'ka]) / **tòqui** (['tɔki]).

Es finda conservat davant **A** e **O** per una rason etimologica: **quatre**, **quaranta**, **quòta**.

11. **R** final si fa generalament audir dins lu noms e lu adjectius:

mar = ['mar], **amar** = [a'mar], **clar** = ['klar], **coar** = ['kwɔr] / ['kwar]

Ma li a d'exceptions:

autar = [aw'ta]

Dins lu mòts en **-IER**, lo **-R** final non s'aude:

papier ([pa'pje])
vertadier ([verta'dje])

Per lu mòts en **-OR**, avèm quora un **-R** prononciat, quora un **-R** amudit :

calor ([ka'lu])
trobador ([truba'du])
motor ([mu'tur])
interior ([iŋte'rjor])

Au contrari dau gavoat, lo niçard costier non fa audir lo **-R** de l'infinitiu:

finir = [fi'ni]
far = [fa]
aver = [a've]
créisser = [krɛjse]

Tant tot un, quora lo **-R** final non es audit, s'aude torna-mai dins lu derivats (femenins, conjugason, etc.):

farai = [fa'raj]
vertadiera = [verta'djera]
calorós = [kalu'rus]

12. **S** a. **S** fa [s] à l'inciala e en finala, tant coma **SS** en posicion intervocalica:

sabes = [s'abes], **saupre** = [sawpre], **passar** = [pa'sa]

Ma aquò non vau, en niçard costier, per lo **-S** dau plural, que non s'aude:

òmes = [ɔme], **cauas** = [kawa]

ò encara dins **tres** = [tre], **sièis** = [sjɛj].

b. Lo grope final **-TZ** a la mema prononciacion que lo **-S**:

potz = [pus], **avètz** = [a'ves], **patz** = [pas], **anatz** = [a'nas]

c. **-S-** intervocalic fa [z]: **confusa** = [kuŋ'fyz] (à costat dau masculin **confús** = [kuŋ'fys]).

d. Aqueu **-S-** intervocalic pòu tombar:

Provençau	Niçard
ase ([aze])	ae ([ae])
camisa ([ka'mizo])	camia ([ka'mia])
causa ([kawzo])	caua ([kawa])
pausar ([paw'za])	pauar ([pa'wa])

Aquí si pava lo problema dei adjectius en **-ÓS**, qu'en niçard fan **-OA** au femenin singulier e **-OÏ** au femenin plural:

famós = [fa'mus]
famoia = [fa'mua]
famoï = [fa'mui]

Ma lo **-S-** revèn dins l'advèrbi: **urós**, **uroa**, **urosament**.

13. **T** a. **T** final es generalament prononçat en niçard, eventualament m'un **E** de sostèn (que cau generalament evitar):

vent = [ˈvɛnt(e)], **donat** = [duˈnat(e)], **finit** = [fiˈnit(e)]

b. Ma li a d'exceptions: **costat** = [kusˈta].

Lo **T** final etimologic dei mòts femenins en **-AT** non s'aude:

bontat = ([bunˈta]), **caritat** = [kariˈta]

S'aude pas mai dintre lu advèrbis: **largament** (= [largaˈmɛŋ]) ni dintre de mòts en **-MENT** coma **sentiment** (= [sɛŋtiˈmɛŋ])

14. **V** Un **V** si pòu venir intercalar en plaça d'un **-S-** intervocalic tombat :

una causa → **una caua** → **una cauva**

Inversament, **-V-** intervocalic pòu tombar:

jove → **joe** [ˈdʒue]

15. **X** etimologic es conservat dins un grand nombre de mòts, e es prononçat [z], [jz] ò [s] segond lu cas:

fixar = [fiˈsa]

exemple = [eˈzɛmple] / [ejˈzɛmple]

fox = [ˈfus]

16. **Z** fa [z] à l'inciala coma au dedintre dau mòt, ma la finala **-TZ** fa [s]:

zonzon = [zunˈzun]

ma **siatz** = [ˈsjas]

potz = [ˈpus]

lutz = [ˈlys]

Ma aqueu **-TZ** es pas prononçat à la fin de l'imperatiu de la 5a persona se lo vèrbo es acompanhat d'un pronom complement :

fètz-lo = [ˈfɛlu]

donatz-lo-mi = [dunaluˈmi]

D'un autre costat, **-TZ-** intervocalic es prononçat [z] :

dotze = [ˈduze]

tretze = [ˈtreze]

Per [z] intervocalic, si nòta **Z** quora l'etimologia lo justifica :

azur [aˈzyr] pusleu que **asur**

orizontalament [urizuntalaˈmɛŋ] pusleu que **orisontalament**

S'atròva finda justament **Z** dins de mòts estrangers coma **Amazònia** ([amaˈzɔɲa]), **Zambèzi** ([zamˈbezi]).

Cas particulier : **-ISAR/-IZAR**

La notacion **-ISAR** es una simplificacion uroa : **realisar**, coma **precisar**,... Si pòu finda justificar una notacion parallèla à-n-aquela italiana (e castilhana): **avisar** (italian *avvisare*), **precisar** (italian *precisare*), à costat de **electrizar** (italian *elettrizzare*), **analizar** (italian *analizzare*), **realizar** (italian *realizzare*), etc.¹¹

17. Enfin, cau finda saupre qu'una consonanta pòu èstre conservada en rason de l'etimologia, sensa que sigue prononçada:

temps = [ˈtɛŋ]

àngel = [ˈaŋdʒe]

e aqueli consonanti finali non si prononçon, ma si poàdon retrovar dins de derivats: **jorn** ([ˈdʒu]) / **jornal** / **jornalista**.

La presença d'aqueli letras etimologiqui si tròva particulierament dins lu gropes consonantics dont la segonda consonanta es la soleta à èstre prononçada, per assimilacion: **absent** [aˈsɛŋt], **accent** [aˈsɛŋt], **psicologic** [sikuluˈdʒik], **constatar** [kustaˈta], **morseu** [muˈsɛw], **espatla** [esˈpala], **Magdalena** [madaˈlena], **fragmentar** = [frameŋˈta], **setmana** [seˈmana], **absolut** = [asuˈlyt], **obtenir** = [owteˈni], **administrar** = [aminisˈtra], etc.

III – ACCENTUACION

Generalament, l'accent tomba, en niçard coma dins lu autres dialèctes occitans e dintre li autri lengas latini, sus l'avant-darriera sillaba (mòts dichs «paroxitons») se lo mòt s'acaba per una vocala, sus la darriera sillaba (mòts dichs «oxitons») se lo mòt s'acaba per una consonanta altra que **-S**. Lu mòts que seguïsson aquesta règla an pas besonh d'un accent, en defoara d'un accent per precisar lo nivèu de dubertura de la vocala tonica:

Paroxitons

crosta = [ˈkrusta], **fèsta** = [ˈfɛsta], **vila** = [ˈvila]

Oxitons

bontat = [buŋˈta], **molon** = [muˈluŋ]

Lo **-S** final es jamai pilhat en còmpte dins aquela règla. Doncas:

1) Lu mòts au plural consèrvon l'accentuacion dau sieu singulier:

la taula = [la ˈtawla] / **li taulas** = [li ˈtawla]

2) Li formas verbali que son accentuadi sus l'avant-darriera sillaba e finidi m'un **-S** an an pas besonh d'accent escrich:

anaves = [aˈnavɛs]

cantes = [ˈkaŋtɛs]

Obligatòria, au contrari, es la presença d'un signe diacritic sus li formas coma **faïes**, perquè aquí cau desseparar li vocalas.¹²

¹¹ Aquesta possibilitat es lo ponch de vista qu'a totjorn aparat Robèrt LAFONT – que l'explica etimologicament. La nòrma de l'IEO e dau Conseu de la Lengua, que nòta **-ISAR** quora la familha de mòts a un **-S-** (**analisar** en rason de **analisi** coma **precisar** en rason de **precisar**) e **-IZAR** dins lu autres cas es en rompedura m'ai doi principali lengas-sòrres: l'italian e l'espanhòu.

¹² E per cen que tòca à la chausida entre l'accent e lo tremà, vèire aquí sota dont si parla en detalh dei signes diacritics emplegats en niçard.

Accents obligatòris:

Tota accentuacion que non seguísse la règla generala de l'accentuacion deu èstre marcada m'un accent eschich:

famós = [fa'mus]

auràs = [aw'ras]

Antíbol = [aŋ'tibu]

gràcia = ['grasja]

aquò = [a'kɔ]

conóisser = [ku'nujse]

víron = ['viru(ŋ)]

anàvon = [a'navu(ŋ)]

Proparoxitons

Lo niçard a conservat un beu nombre de mòts accentuats sus l'antepenúltima: aquelu mòts son dichs «proparoxitons», e an un accent eschich obligatòri sus la vocala tonica:

dimènegue = [di'menege], **làgrima** = ['lagrima], **gramàtica** = [gra'matika]

Aqueu fenomène tòca de noms e d'adjectius, ma cau ben dire que, dans la lenga correnta, lu adjectius (e dins una part mendre, lu noms) an tendença à s'alinhari sus li formas dei autres dialèctes:

còmico ([kòmiku]) → **comic** ([ku'mik]), **clàssica** ([klasika]) → **classica** ([kla'sika])

S'elimina ensin la finala masculina en [u], qu'es un italianisme, e es pas un mau se li formas niçardi s'alinhon sus li formas generalí. Es una solucion que mete d'acòrdi esquasi toi lu Niçards.¹³

Lu signes diacritics

Lo niçard emplega l'accent agut, l'accent greu e lo tremà. D'un biais general, la grafia classica recèrca un emplec minimal d'aquelu signes.

1. L'accent agut

Si mete sus una vocala barrada (**É** = [e], **Í** = [i], **Ó** = [u], **Ú** = [y]) quora fa mestier marcar la plaça de l'accent tonic:

paradís = [para'dis], **urós** = [y'rus], **individú** = [indivi'dy]

2. L'accent greu

Si mete sus la vocala dubèrta **À**, **È**, **Ò**, unicament s'aquela vocala es tonica.

a. sus lo **À**, marca unicament l'accentuacion foara règla: **làgrima** = ['lagrima], ma **passar** ([pa'sa]).

b. sus lo **È**, l'accent marca la tonicitat e la dubertura. Ma s'en pòu faire l'economia per [ɛŋ]: **ben**, **ren**, **rende**, **sentí**, etc., en plaça de **bèn**, **rèn**, **rèndi**, **sènti**, etc.

c. sus lo **Ò**, marca la tonicitat e la valor [ɔ].

¹³ La solucion de levar lo -O en conservant l'accent tonic à la sieu plaça d'origina, se s'acòrda embé cen que si fa en cisaupin ò en catalan, es completament destacada de le realitat lengüística niçarda; cau doncas evitar li formas *clàssic, *còmico, *istòric, etc., e conservar li formas que nos rapròchon de l'ensèm occitan.

3. Lo tremà

Es totjorn plaçat sus la vocala que deu èstre destacada en rason d'una prononciacion diferenta de la sieu prononciacion normala:

ambigüitat = [am̃bigʷi'ta], **lengüista** = [leŋ'gʷista]

(ma son acceptats parier **ambiguitat** e **lenguista**)

La nòrma de l'I.E.O. preferisse justament escriure **Loís** ([ˈlwis] e [lu'is]) e **païs** ([pa'is]) en plaça de **Loïs** e **païs**.

Lo tremà non es utile dins lu vèrbos en –[y'i], estent qu'una altra prononciacion non es possibla. S'escriurà doncas **attribuir**, **atribuissi**, **atribuïsson**, **constituir**, e non **atribuïr**, **atribuïssi**, **constituïr**, etc.

Lo tremà s'emplega en complementaritat embé la règla generala de l'accentuacion. Es per aquò que, per exemple, podèm escriure **veï** ([ˈvei]), dont lo tremà indica que lo **I** es vocala e non [j], e l'accent tomba normalament sus lo **E**. La notacion **vëi**, que trobam dins RANCHER, non es en acòrdi embé li règlas generalis de la grafia classica.

Convèn de precisar que, quora un accent pòu jugar lo meme ròtle que lo tremà, cau preferir l'accent: **diïi** es mai clar à la lectura que **diii** (dont lo tremà, que la nòrma de l'I.E.O. demanda, finisse per si confondre embé lu ponchs dei autres **I**...).